

ПОНЯТТЯ ZUORDNUNG (ДОЛУЧЕННЯ) В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ ОЦІНОК КАРЛА ЛАРЕНЦА І ТЕОРІЇ РАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО ДИСКУРСУ РОБЕРТА АЛЕКСІ

УДК 340.12

DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlichsjournal-2023-7.03>

ОКСАНА БУНЧУК

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри теорії права та прав людини

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Україна

o.bunchuk@chnu.edu.ua

ORCID 0000-0002-7280-6957

Анотація. У статті аналізуються уявлення про правило «Zuordnung» у працях К. Ларенца і Р. Алексі як відповідно долучення факту, буквально: життєвого процесу, обставин справи, до типу, тобто до несемантичної норми, і долучення нових норм до вже статуїованих норм. Метою дослідження стало визначення сенсу терміна «Zuordnung» у юриспруденції оцінок К. Ларенца і теорії раціонального юридичного дискурсу Р. Алексі.

Розглянуто чотири питання: про лексичне значення слова «Zuordnung» у німецькій мові і способи його перекладу українською мовою, про концепти долучення у К. Ларенца і у Р. Алексі, а також про взаємозв'язок цих концептів. У першому випадку констатується, що слово «Zuordnung» у німецькій мові є калькою латинського слова «coordinatio», причому українською мовою його потенційно можна перекласти, залежно від контексту, кількома способами, зокрема, словами «сполучення», «підпорядкування», «координація», «припорядкування» і «долучення». Із цих варіантів, які не у всьому збігаються, саме слово «долучення» може найкраще передати той сенс, який переважно вкладають у поняття «Zuordnung» і К. Ларенц, і Р. Алексі.

Вивчення концепту долучення у К. Ларенца демонструє, що автор використовує слово «Zuordnung» спочатку у трьох аспектах: у структурі правової норми як долучення фактичного складу норми до правового наслідку норми; в теорії типів як долучення життєвого процесу або обставин справи до типу і в рамках аналізу так званого конкретно-загального поняття, яке тісно пов'язане з філософією Гегеля. Пізніше долучення у К. Ларенца асоціюється переважно з теорією типів. Це призводить до того, що долучення у нього є передусім альтернативою до субсумції і полягає в координуючій кон'юнкції факту і типу, який розуміється як нормативно-емпірична форма мислення.

У рамках аналізу концепту долучення у Р. Алексі встановлено, що слово «Zuordnung» (долучення) у нього має пряме відношення, як видно уже із вибраного ним терміна, до формування так званих «долучених норм». У такому разі долучення, як також координуюча кон'юнкція, але не факту і (нормативного реального) типу, а норми і норми, полягає в додаванні до позитивно-правової системи нових норм: або долучення принципів, які були до того юридично нечинними, або долучення правил на підставі зважування принципів. Тому у Р. Алексі долучення є передумовою або доповненням субсумції, а також результатом коректного обґрунтування. Останнє говорить про те, чому в теорії раціонального юридичного дискурсу (аргументації, обґрунтування) долученню приділяється така велика увага.

Як результат зіставлення концептів долучення у К. Ларенца і Р. Алексі зазначається, що ці концепти є альтернативними, а тому використання одного підходу веде до нівелювання прикладного значення іншого. Концепт долучення Р. Алексі як так званого зовнішнього виправдання, яке у складних випадках є передумовою субсумції (внутрішнього виправдання), має перевагу над концептом долучення К. Ларенца як альтернативного до субсумції внутрішнього виправдання. Це пояснюється тим, що перший підхід веде до оперування у підсумку здатною до субсумції нормою, а другий – до оперування як такого нездатною до субсумції, власне кажучи, нормою-типом. Отже, долучення К. Ларенца має місце *замість* субсумції, а долучення Р. Алексі *поряд* із субсумцією і до неї.

Ключові слова: тип, принцип і правило, координуюча кон'юнкція, юридична методологія, юриспруденція оцінок, теорія раціонального юридичного дискурсу.

THE CONCEPT OF ZUORDNUNG (JOINING) IN KARL LAURENZ'S JURISPRUDENCE OF EVALUATION AND ROBERT ALEXY'S THEORY OF RATIONAL DISCOURSE

UDC 340.12

DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlightsjournal-2023-7.03>

OKSANA BUNCHUK

PhD, Associate Professor of the Department of Theory of Law and Human Rights

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine

o.bunchuk@chnu.edu.ua

ORCID 0000-0002-7280-6957

Abstract. The article analyzes the notions of “Zuordnung” in K. Larenz and R. Alexy as, respectively, the addition of a fact, literally: a life process, the circumstances of a case, to a type, that is, to a non-semantic norm, and the addition of new norms to already established norms. The purpose of the study was to determine the meaning of the term “Zuordnung” in the jurisprudence of K. Larenz’s assessments and R. Alexy’s theory of rational legal discourse.

Four questions are considered: about the lexical meaning of the word “Zuordnung” in German and the methods of its translation into Ukrainian, about the concepts of inclusion in K. Larenz and R. Alexy, as well as about the relationship between these concepts. In the first case, it is stated that the word “Zuordnung” in German is a tracing of the Latin word “coordinatio”, and in Ukrainian it can potentially be translated, depending on the context, in several ways, in particular, the words “combination”, “subordination”, “coordination”, “assignment” and “attachment”. Of these options, which do not coincide in everything, the word “attachment” can best convey the meaning that both K. Larenz and R. Alexy mainly put into the concept of “Zuordnung”.

The study of the concept of attachment in K. Larenz demonstrates that the author uses the word “Zuordnung” initially in three aspects: in the structure of the legal norm as the attachment of the actual composition of the norm to the legal consequence of the norm; in the theory of types as the attachment of a life process or the circumstances of a case to a type and within the framework of the analysis of the so-called concrete-general concept, which is closely related to Hegel’s philosophy. Later addition in K. Larenz is associated mainly with the theory of types. This leads to the fact that attachment is primarily an alternative to subsumption and consists in the coordinating conjunction of fact and type, which is understood as a normative-empirical form of thinking.

As part of the analysis of the concept of inclusion in R. Alexy, it was established that the word “Zuordnung” (attachment) in him has a direct relationship, as can already be seen from the term he chose, to the formation of the so-called “attached norms”. In this case, the addition, as well as the coordinating conjunction, but not the fact and (normative real) type, but the norm and norm, consists in adding new norms to the positive legal system: either the addition of principles that were legally invalid before that, or the addition of rules based on a weighing of principles. Therefore, in R. Alexy, inclusion is a prerequisite or a complement to subsumption, as well as the result of correct reasoning. The latter indicates why in the theory of rational legal discourse (argumentation, justification) so much attention is paid to joining.

As a result of the comparison of the concepts of inclusion in K. Larenz and R. Alexy, it is noted that these concepts are alternative, and therefore the use of one approach leads to the leveling of the applied value of the other. R. Alexy’s concept of inclusion as a so-called external justification, which in complex cases is a prerequisite for subsumption (internal justification), has an advantage over K. Lorenz’s concept of inclusion as an alternative to subsumption of internal justification. This is explained by the fact that the first approach leads to operating with a norm capable of subsumption as a result, and the second – to operating as such incapable of subsumption, as a matter of fact, a norm-type. Therefore, the addition of K. Larenz takes place instead of subsumption, and the addition of R. Alexy along with subsumption and to it.

Key words: type, principle and rule, coordinating conjunction, legal methodology, jurisprudence of assessments, theory of rational legal discourse.

Важливою ознакою сучасних правових досліджень є помітне зростання інтересу вчених до переосмислення теоретичних здобутків видатних юристів і філософів права. Це забезпечує створення неупередженої об’єктивної картини розвитку філософсько-правових ідей ХХ – ХХІ століть. Карл Ларенц (1903–1993) і Роберт Алексі (нар. у 1945 р.) належать до різних поколінь німецьких юристів. Ім’я першого автора асоціюється з теорією, яка називається «юриспруденцією оцінок», ім’я другого – з теорією юридичної аргументації, а точніше, з «теорією раціонального юридичного дискурсу». У центрі уваги як

юриспруденції оцінок К. Ларенца, так і теорії раціонального юридичного дискурсу Р. Алексі перебуває в межах поняття, для якого в німецькій юридичній мові використовується слово «*Zuordnung*», а українською мовою *попередньо* можна використати слово «*сполучення*». Теоретично і практично сполучати в юридичному контексті можна передусім норми з нормами і норми з фактами. Р. Алексі зосереджує свою увагу на першій сполучці, а К. Ларенц – на другій. Чи не можна на практиці обійтися тільки одним типом сполучення? Пошук відповіді на це питання посилює актуальність теми дослідження.

Українські дослідники звертались до творчості К. Ларенца і Р. Алексі з неоднаковою інтенсивністю. Актуальні відомості про окремі проблеми, які цікавили К. Ларенца під час розробки юриспруденції оцінок, представлені у низці статей О.В. Настасійчука. Автор згадує про долучення у статті «Визначення юриспруденції оцінок Карлом Ларенцом: юридичний силогізм, субсумція, правоположення», цитуючи тезу із «Вчення про методи юридичної науки» К. Ларенца, який українською мовою з оригіналу можна перекласти так: «на місце субсумції приходять ... долучення (*Zuordnung*), яке ґрунтується на порівнянні та оцінювальному зважуванні. «Дедуктивною» ця процедура є ... ще настільки, наскільки норма закону утворює вихідний пункт, із якого береться правовий наслідок; тільки проміжні кроки, які є потрібними, мають інший характер, ніж кроки, яких вимагає модель субсумції. Також тут не відмовляються від обґрунтування; тільки воно тут є «переконливим» не в той спосіб, як це навіє схема субсумції» [1, с. 158; 2, с. 96]. Про долучення вказано також у статті О.В. Настасійчука «Зважувальні рішення в науковій школі Карла Ларенца» [3, с. 9; 4, с. 26].

Зацікавленість творчістю Р. Алексі в Україні значно більша. Йому приділяють увагу такі автори, як: С.І. Максимов, О.О. Уварова, С.П. Погребняк, Т.І. Дудаш, С.П. Рабінович та ін. Разом із тим у вітчизняній юридичній літературі питання про особливості розуміння долучення К. Ларенцом і Р. Алексі потребує належного дослідження. Серед іноземних дослідників творчість і К. Ларенца, і Р. Алексі привертає значну увагу таких авторів, як: Б. Рютерс, К.-В. Канаріс, Т. Рім, Й. Рюкерт, Д. Леєнен, Б. Гюперс, Я. Шредер, Я.-Р. Зікман, М. Клатт, М. Боровські, Н. Янсен, Т. Рім, Й. Рюкерт, Я. Шредер та ін.

Мета статті – визначення сенсу терміна «долучення» (*Zuordnung*) у юриспруденції оцінок К. Ларенца і теорії раціонального юридичного дискурсу Р. Алексі. Для досягнення цієї мети слід розглянути чотири питання: а) про лексичне значення слова «*Zuordnung*» у німецькій мові і способи його перекладу українською мовою, б) і с) про концепти долучення у К. Ларенца і у Р. Алексі, а також д) про взаємозв'язок цих концептів.

Перш ніж перейти до аналізу того, як саме К. Ларенц і Р. Алексі наповнюють змістом рамкове поняття «*Zuordnung*», тобто до особливостей характерного для них слововжитку, слід зупинитися на словниковому значенні цього слова в німецькій мові і способах його перекладу українською мовою, в т.ч. не тільки, як це зроблено вище, за допомогою слова «*сполучення*». Так, у словнику «Брокгауз, Варіг. Німецький словник: з лексиконом граматики» (2011) сказано, що іменник «*Zuordnung*» має значення «*das Zuordnen*», тобто має значення, яке передається віддієслівним іменником, а саме іменником, утвореним від дієслова «*zuordnen*», причому це дієслово має таке значення, як: «*1 ordnend hinzufügen 2 ...*» [7, с. 1711], тобто «*1 впорядковано додавати 2 ...*», яке можна замінити одним словом «долучати», оскільки «додавати» і «долучати» в українській мові є синонімами, а «впорядковано» може бути не ексклюзивним, а інклюзивним елементом значення відповідного слова. Отже, слово «*Zuordnung*» можна перекласти і як «*долучення*» у сенсі впорядкованого додавання чогось одного до чогось іншого.

В згаданому словнику не завжди вказується етимологія слів, тому доречно знайти слово, калькою якого могло б бути слово «*Zuordnung*». Таким словом є слово «*coordinatio*», німецький відповідник якого слово «*Koordination*» (координація) пояснюється так: «*1 Zuordnung, Beiordnung 2 ...*», що означає: «*1 долучення, сполучення 2 ...*», причому у статті про дієслово «*koordinieren*» сказано, що відповідне латинське дієслово має таке значення: «*coordinare*» *zuordnen*» («*coordinare*» долучати) [7, с. 878]. Це означає, що «долучати» має значення впорядковано додавати у сенсі координувати, а не власне субординувати. Водночас субординувати – це, схоже, крайній випадок для координувати, але не навпаки. Потрібно сказати, що в українській мові для слова «*coordinatio*» немає усталеної кальки на кшталт «*Zuordnung*» у німецькій мові, якщо не рахувати рідкісного слова «припорядкування», яке є калькою якраз з нім. слова «*Zuordnung*» [8, с. 884–885]. Саме тому в процесі нашого аналізу ми віддаємо перевагу слову «*долучення*», яке хоч і не є калькою, проте належно передає те, що означає «*Zuordnung*» у К. Ларенца і Р. Алексі.

Варто зауважити, що різне змістове наповнення К. Ларенцом і Р. Алексі слова «*Zuordnung*» має не тільки аналітичний характер. У обох авторів долучення так чи інакше має відношення до формування суддею правила як більш чи менш визначеної норми, що претендує на загальний статус. Різниця ж, яку не можна оминати, полягає в тому, що у Р. Алексі долучення – це яскравий лейтмотив його теорії раціонального юридичного дискурсу, а у К. Ларенца – це доволі розмите одне із понять юриспруденції оцінок, значення якого для нього поволі згасає.

Якщо проаналізувати монографію «Вчення про методи юридичної науки», яку К. Ларенц видавав 6 разів з 1960 [13] по 1991 рік [1], то стає зрозуміло, що він використовує слово «*Zuordnung*» (далі – долучення) у трьох аспектах: у структурі правової норми, в теорії типів і в рамках аналізу так званого конкретно-загального поняття. Спочатку можна орієнтуватися не тільки на зміст книги, але й на предметні показники, якими оснащені всі 6 видань «Вчення про методи». Так, тільки останнє 6 видання не містить у своєму предметному показнику слова «*Zuordnung*» [1, с. 494], тоді як усі інші предметні показники таке слово містять [13, с. 381; 14, с. 507; 15, с. 489; 16, с. 525; 17, с. 483], причому в першому і другому виданні йдеться про те, що долучення має місце в правоположенні, а також має відношення до конкретно-загального поняття (1-ше вид.) або до конкретного поняття (2-ге вид.) і до типу. В третьому-п'ятому виданнях у предметному показнику говориться тільки про відношення долучення до типу, а в шостому, як вказано, в предметному показнику долучення взагалі не згадується. Саме побудова К. Ларенцом показників і підтверджує думку про згасання у нього інтересу до долучення.

У першому виданні монографії К. Ларенц уперше говорить про долучення на стор. 149 у контексті «Логічного значення правоположення», тобто у відповідній рубриці, в якій йдеться про поняття і структуру правоположення [13, с. 149–160]. Тут передусім сказано, що «у простому розповідному реченні ми можемо виділити три елементи: підмет речення, присудок речення і сполучення (*Verbindung*) між ними («*corula*»), тобто долучення (*Zuordnung*) цього присудка до цього підмета. Сенс долучення зазвичай полягає у констатації певного факту або взаємозв'язку буття: «так це є». Підмету у (повному) правоположенні відповідає фактичний склад, а присудку – правовий наслідок; правовий наслідок, визначений у правоположенні, долучається до фактичного складу» [13, с. 149]. Відзначимо, що слово «долучення» тут використовується швидше для стилістичного різноманіття, ніж для справи. До того ж у К. Ларенца йдеться про граматичну субординуючу кон'юнкцію, оскільки у стандартному правовому формулюванні (праваположенні), яке є умовним судженням, фактичний склад є підрядним, а правовий наслідок – головним реченням, а тому замість долучення (координації) можна було б говорити про підпорядкування (субординацію) елементів правової норми.

Далі про долучення сказано, що «правовий наслідок настає *in concreto*, тобто досягає чинності тому, що він долучений цим правоположенням *in abstracto* до цих обставин справи. Долучення правового наслідку не має значення висловлювання про взаємозв'язок буття, який існує незалежно від цього висловлювання і стверджується як наявний особою, що висловлюється. Радше правоположення вперше створює або засновує взаємозв'язок, «постановляючи» правовий наслідок. *Сенсом долучення є постанова про чинність*. Автор правоположення, тобто той, хто надає йому «чинності», не стверджує, що це так є, а визначає, що правовий наслідок повинен бути чинним» [13, с. 151]. Наприкінці рубрики виділене курсивом речення ще раз категорично повторюється: «Отже, ми твердо дотримуємося: «долучення» правового наслідку до фактичного складу має значення постанови про чинність. Воно має наслідком те, що у випадку здійснення фактичного складу у конкретних обставинах справи настає правовий наслідок, загально описаний в правоположенні, тобто відтепер є чинним як конкретний правовий наслідок. Отже, обставини справи є умовою, а правоположення, завдяки вміщеній у ньому постанові про чинність, – підставою для настання конкретного правового наслідку» [13, с. 159]. Таким чином, К. Ларенц, по-перше, говорить про долучення як форму сполучення фактичного складу і правового наслідку правової норми, а по-друге, визначає його гіпотетичну функцію як створення умов для субсумції, оскільки саме про неї йдеться в останній цитаті.

Відзначимо, що в останньому виданні «Вчення» в контексті «Логічної структури правоположення» про долучення сказано: «Правоположення зв'язує, як і всяке речення, щось одне з чимось іншим. Воно долучає до загально описаних обставин справи, «фактичного складу», так само загально описаний «правовий наслідок». Сенсом долучення є те, що кожного разу тоді, коли є наявними зазначені у фактичному складі обставини справи, настає правовий наслідок, тобто є чинним у конкретній справі»

[1, с. 251–252]. І далі: «Сенсом зв'язування фактичного складу з правовим наслідком є не твердженням, як у розповідному реченні, а постанова про чинність. Нормодавець не говорить: так, це є насправді, а він говорить: так, це повинно бути правомірним, бути чинним» [1, с. 253]. Викладене свідчить, що основна ідея долучення в правоположенні в цілому і загалом зберігається, проте піддається правці чи скороченню.

Питання про відношення долучення і типу у К. Ларенца розглянемо за останнім – шостим – виданням «Вчення про методи», яке містить остаточну редакцію його теорії типів. Насамперед відзначимо, що свою теорію типів К. Ларенц будує на понятті оцінювального долучення (*wertende Zuordnung*), яке перекликається з найменуванням методологічного напрямку, який він представляє (юриспруденція оцінок, *Wertungsjurisprudenz*): «... в багатьох випадках, у яких раніше здавалося, що обходяться простою субсумцією встановлених обставин справи під фактичний склад, якщо потрібно, до того витлумаченої, норми закону, насправді відбувається оцінювальне долучення або є потрібним ціннісне судження для того, щоб кваліфікувати обставини справи як такі, якими їх вважає фактичний склад закону» [1, с. 120]. Отже, К. Ларенц ставить поряд із субсумцією-субординацією норми і факт долучення як координацію норми і факту, а точніше типу і факту: «долучення до типу є, – інакше, ніж субсумція під поняття, – процедурою орієнтованою на цінність мислення» [1, с. 222]. К. Ларенц дотримується думки, що «долучення життєвого процесу до типу або до сенсової сфери масштабу, який потребує наповнення, є не субсумцією, а оцінювальним долученням» [1, с. 275], «тому краще було б говорити в цих випадках замість про процес «субсумції» про долучення обставин справи до фактичного складу правоположення» [1, с. 275], а «якщо зараховувати до «чинного права» також вміщені у суддівських рішеннях оцінки, настільки вони, зі свого боку, є виправданими, то також рішення, яке було знайдене шляхом порівняння справ і долучення до типу справ, є рішенням, яке обґрунтовано на підставі чинного права» [1, с. 293]. На думку К. Ларенца, «в утворення типу і тому також у відповідне долучення до нього входять як емпіричні, так і нормативні елементи; зв'язок цих обох елементів становить прямо-таки сутність цього типу, який я бажав би назвати тому «нормативним реальним типом» [1, с. 465]. Отже, тип – це норма, яка містить елементи нормативної і емпіричної чинності, а тому є, як можна сказати, несемантичною нормою.

К. Ларенц використовує слово «*Zuordnung*» спочатку у трьох аспектах: у структурі правової норми як долучення фактичного складу норми до правового наслідку норми; в теорії типів як долучення життєвого процесу або обставин справи до типу і в рамках аналізу так званого конкретно-загального поняття, яке тісно пов'язане з філософією Гегеля. Пізніше долучення у К. Ларенца асоціюється переважно з теорією типів. Це призводить до того, що долучення у нього є передусім альтернативою до субсумції і полягає в координуючій кон'юнкції факту і типу, який розуміється як нормативно-емпірична форма мислення. К. Ларенц застосовує поняття долучення у відношенні норми і факту у випадку як долучення до типу, так і долучення до конкретно-загального поняття, в обох випадках без можливості дійти у підсумку до субсумції. Проте такий підхід не є єдино можливим, оскільки можна долучати норми до норм з метою утворення норми, яка може бути використана в рамках субсумції. Саме такий підхід і пропонує Р. Алексі. Він докладно розглядає поняття долучення в контексті визначення поняття так званих долучених норм основного права [18, с. 57–63]. Підхід Р. Алексі варто розглядати узагальнено, без акцентування уваги на основних нормах як нормах конституції, в яких у формі позитивного права сформульовані права людини і громадянина, оскільки долученими можуть бути не тільки норми основного права.

Р. Алексі розрізняє семантичну і структурну відкритість правової норми [18, с. 58] і ставить на основі цього розрізнення питання про те, чи є ті норми, які можуть впоратися з цими видами відкритості, нормама основного права, оскільки вони не збігаються з текстом норм цього – позитивного, як слід підкреслити – права, тобто вже позитивованої законодавцем моралі. На його думку, є норми, які «не статуюються безпосередньо текстом конституції, а радше долучаються до норм, безпосередньо статуєваних текстом конституції. Це виправдовує називати їх «*долученими нормама*» (*zugeordnete Normen*). Отже, норми основних прав можна поділити на дві групи: на норми основних прав, які безпосередньо статуєвані текстом конституції, та долучені норми основних прав» [18, с. 60].

Для поділу потрібно знайти «критерій, який дозволяє розрізняти в потенційно необмеженому класі кандидатів для долучення між тими, які є нормама основних прав, і тими, які такими не є.

В розрахунок береться, з одного боку, емпіричний, а з іншого – нормативний критерій» [18, с. 60–61]. Зрештою, використання цих критеріїв веде до того, що «долучення відбувається по праву тоді, коли долучена норма може бути класифікована як чинна. Для того щоб класифікувати безпосередньо статуйовані норми основних прав як чинні, досить посилання на їхнє позитивування. У випадку з долученими нормами таке посилання виключається за означенням. Тому їхня ідентифікація в рамках юридичного поняття чинності не є можливою. Відповідне стосується і соціологічного та етичного поняття чинності. Те, що норма є соціально чи етично чинною, ще не означає, що вона може бути по праву долучена до безпосередньо статуйованої норми основного права. Отже, жодне з трьох понять чинності не придатне саме задля себе самого для ідентифікації долучених норм основних прав. Однак усі три стають дієвими в рамках такого критерію: долучена норма є чинною і є нормою основних прав тоді, коли на користь її долучення до безпосередньо статуйованої норми основного права можливе *коректне основно-правове обґрунтування*. Отже, те, чи є долучена норма нормою основного права, залежить від можливої для неї основно-правової аргументації» [18, с. 61].

Власне, вся творчість Р. Алексі є поясненням того, як у деталях відбувається згадане вище долучення. Серед низки публікацій, які якнайкраще його розкривають, відзначимо такі статті, як: «Формула ваги» [19], в якій надається арифметична формалізація процесу зважування, результатом якого якраз і є долучені норми, «Ідеальне належне та оптимізація» [20], в якій підсумовується розвиток теорії принципів Р. Алексі як велінь (вимог, імперативів) оптимізації, з одного боку, і як предмета зважування – з іншого, та ін.

Отже, що стосується концепту долучення у Р. Алексі, можна констатувати, що слово «*Zuordnung*» (долучення) у нього має пряме відношення, як видно вже із вибраного ним терміна, до формування так званих «долучених норм». У такому разі долучення, як також координуюча кон'юнкція, але не факту і (нормативного реального) типу, а норми і норми, полягає в додаванні до позитивно-правової системи нових норм: або долучення принципів, які були до того юридично нечинними, або долучення правил на підставі зважування принципів. Тому у Р. Алексі долучення є передумовою або доповненням субсумції, а також результатом коректного обґрунтування. Останнє говорить про те, чому в теорії раціонального юридичного дискурсу (аргументації, обґрунтування) долученню приділяється така велика увага.

Тепер можна певною мірою зіставити поняття «долучення» у К. Ларенца і Р. Алексі. Так, у випадку з долученням у правоположенні К. Ларенца навряд чи можна здійснити протиставлення відповідного поняття у Р. Алексі, оскільки він, наприклад, розглядаючи «Поняття норми» у «Теорії основних прав» (1985) [18, с. 39–53] не використовує слово «*Zuordnung*» в описаному у К. Ларенца значенні відношення фактичного складу і правового наслідку. Ми не находимо у Р. Алексі такого розуміння долучення і в інших випадках використання цього слова. Наприклад, у Р. Алексі просто говориться, що «умови, за яких один принцип перевершує інший, утворюють фактичний склад правила, яке висловлює правовий наслідок принципу, що перевершує» [18, с. 104], а це провідна ідея теорії зважування принципів Р. Алексі. Те, що вище К. Ларенц називає долученням, Р. Алексі часто-густо стандартно формалізує за допомогою позначки (→), яка символізує слова «якщо ..., то ...» (імплікацію), а також за допомогою деонтичного оператора «O» (обов'язково, що; велено, що; наказано, що), не використовуючи при цьому слова «*Zuordnung*» (див., наприклад, [5, с. 20–21]).

Що стосується долучення до конкретно-загального поняття К. Ларенца, то воно є візитною карткою якраз К. Ларенца і, навпаки, не використовується в позитивному плані Р. Алексі. Це загалом можна пояснити гегелівським походженням цього поняття, а К. Ларенц був, як відомо неогегельянцем. Р. Алексі, однак, орієнтується на Канта [23, с. 14]. Тим паче, що і сам К. Ларенц поступово відвертається від докладного аналізу конкретно-загального поняття. Так, про це повідомляє його учень К.-В. Канаріс: «Найбільш разючою зміною, яку затіяв *Ларенц* у своєму «Вченні про методи» під час його видань, є відхід від «конкретно-загального поняття» у сенсі *Гегеля*. Тоді як книга в 1-му виданні 1960 року ще ним завершувалася і певною мірою також досягала апогею в ньому, *Ларенц* його з 3-го видання 1975 року перетягнув далеко вперед і помістив у простий «екскурс». ... Мотивом для відходу від *Гегеля* *Ларенц* назвав у 1975 році те, що він тепер залучив у свій методологічний концепт також сучасну герменевтику, ... а також те, що ... «відкрита» і певною мірою у собі “гнучка” система, яка ніколи не є такою, що може бути завершена і раз у раз ставиться під питання, є єдино ще можливою формою системного мислення» [22, с. 295]. І далі: «Завдання, для виконання яких *Ларенц* готував

“конкретно-загальне поняття”, у такий спосіб, однак, не зникли. Їх повинні були перебрати на себе радше інші форми мислення, як-от: тип ..., функціонально визначене поняття і конкретизація загальних принципів права» [22, с. 296].

Власне, цікаво зіставити долучення до типу у К. Ларенца і долучення як таке у Р. Алексі. Варто зауважити, що долучення у К. Ларенца стосується використання невизначених правових норм без вдоволення до субсумції, а у Р. Алексі, якщо взяти до уваги, наприклад, уже загадану статтю «Логічний аналіз юридичних рішень» [5, с. 17–20], застосування невизначених правових норм, тобто принципів, у формі зовнішнього виправдання, або зважування, має результатом формування долученої норми, яка застосовується в рамках внутрішнього виправдання, тобто в рамках субсумції.

Як результат зіставлення концептів долучення у К. Ларенца і Р. Алексі відзначимо, що ці концепти є альтернативними, а тому використання одного підходу веде до нівелювання прикладного значення іншого. Концепт долучення Р. Алексі як так званого зовнішнього виправдання, яке у складних випадках є передумовою субсумції (внутрішнього виправдання), має перевагу над концептом долучення К. Ларенца як альтернативного до субсумції внутрішнього виправдання. Це пояснюється тим, що перший підхід веде до оперування у підсумку здатною до субсумції нормою, а другий – до оперування як такого нездатною до субсумції, власне кажучи, нормою-типом. Обидві теорії долучення і К. Ларенца, і Р. Алексі можуть існувати і теоретично, і практично, тому обійтися однією теорією не можна, проте ми, якщо узагальнити теорію долучення К. Ларенца як теорію типів, а теорію долучення Р. Алексі як теорію зважування (принципів), віддали б перевагу останній теорії.

Отже, поняття «долучення» («Zuordnung») – це ключове методологічне поняття як юриспруденції оцінок К. Ларенца, так і теорії раціонального юридичного дискурсу Р. Алексі. Їх об’єднує те, що долучення в обох авторів є координуючою кон’юнкцією, що, однак, не заважає констатувати, що долучення у К. Ларенца має нормативно-емпіричну природу, а у Р. Алексі – нормативно-нормативну. Долучення як таке – це спосіб дій, який має місце у разі існування в правовій системі проблеми, яка *взагалі* не може бути вирішена у формі субсумції (К. Ларенца), або не може бути вирішена *тільки* у формі субсумції (Р. Алексі). Долучення у К. Ларенца є у підсумку елементом його теорії типів, а у Р. Алексі – елементом теорії зважування принципів, причому у першого автора обставини справи долучаються до невизначеної норми, у другого – визначена норма як результат зважування принципів долучається до наявних норм позитивного права.

REFERENCES

1. Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. 6., neu bearb. Aufl. Berlin etc.: Springer, 1991. XVIII, 494 S.
2. Nastasychuk O.V. Definition of the jurisprudence of evaluations by Karl Larents: legal syllogism, subsummation, legal status. *Leges si viața*. 2017. No. 5/2 (305). P. 95–98.
3. Nastasychuk O.V. Weighing decisions in the scientific school of Carl Larentz. *Bulletin of the Lviv University of Trade and Economics*. Lviv: Publication of Lviv University of Trade and Economics, 2021. Iss. 9. P. 5–12.
4. Riehm T. Abwägungsentscheidungen in der praktischen Rechtsanwendung Argumentation, Beweis, Wertung. München: Beck, 2006. XVIII, 281 S.
5. Alexy R. Die logische Analyse juristischer Entscheidungen. Alexy R. Recht, Vernunft, Diskurs: Studien zur Rechtsphilosophie. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1995. S. 13–51.
6. Nastasychuk O.V. Weighing the benefits of Karl Larentz. *Journal of the Kyiv University of Law*. 2021. No. 1. P. 65–70.
7. Wahrig-Burfeind R. Brockhaus, Wahrig, Deutsches Wörterbuch. Mit einem Lexikon der Sprachlehre. 9., vollst. neu bearb. und aktualisierte Aufl., Neuausg. Gütersloh : Wissenmedia, 2011. 1728 S.
8. Kuzelja Z.F. Ukrainisch-deutsches Wörterbuch. 3. Aufl. Wiesbaden: Harrassowitz, 1987. XVI, 1500 S.
9. Alexy R. On Balancing and Subsumption. A Structural Comparison. *Ratio Juris* 16 (2003), S. 433–449.
10. Alexy R. Idee und Struktur eines vernünftigen Rechtssystems. *Rechts- und Sozialphilosophie in Deutschland heute*. Stuttgart: Steiner, 1991. S. 30–44.
11. Alexy R. Probleme der Diskurstheorie. Alexy R. Recht, Vernunft, Diskurs: Studien zur Rechtsphilosophie. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1995. S. 109–126.
12. Alexy R. Individuelle Rechte und kollektive Güter. Alexy R. Recht, Vernunft, Diskurs: Studien zur Rechtsphilosophie. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1995. S. 232–261.
13. Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. Berlin : Springer, 1960. XI, 381 S.
14. Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. 2., neu bearb. Aufl. Berlin: Springer, 1969. 507 S.
15. Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. 3., völlig neu bearb. Aufl. Berlin, 1975. XVIII, 489 S.
16. Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. 4., erg. Aufl. Berlin [u.a.]: Springer, 1979. XX, 525 S.

17. Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. 5., neu bearb. Aufl. Berlin: Springer, 1983. 483 S.
18. Alexy R. Theorie der Grundrechte. Baden-Baden: Nomos-Verlagsgesellschaft, 1985. 548 S.
19. Alexy R. Die Gewichtsformel. Gedächtnisschrift für Jürgen Sonnenschein : 22. Januar 1938 bis 6. Dezember 2000 / Jickeli, Joachim. Berlin: de Gruyter Recht, 2003. S. 771–792.
20. Alexy R. Ideales Sollen und Optimierung. Rechtsstaatliches Strafrecht : Festschrift für Ulfrid Neumann zum 70. Geburtstag / Saliger, Frank. Heidelberg: C.F. Müller, 2017. S. 17–30.
21. Hüpers B. Karl Larenz – Methodenlehre und Philosophie des Rechts in Geschichte und Gegenwart. Berlin: Berliner Wissenschafts-Verl., 2010. XXVI, 646 S.
22. Canaris C.-W. Karl Larenz. Stefan Grundmann & Karl Riesenhuber (Hrsg.): Zivilrechtslehrer des 20. Jahrhunderts in Berichten ihrer Schüler. Bd. 2. Berlin: De Gruyter, 2010. S. 263–308.
23. Alexy R. Eine diskurstheoretische Konzeption der praktischen Vernunft. Rechtssystem und praktische Vernunft; Vol. 1. Stuttgart: Steiner, 1993. 1993. S. 11–29.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. 6., neu bearb. Aufl. Berlin etc. : Springer, 1991. XVIII, 494 S.
2. Настасійчук О.В. Визначення юриспруденції оцінок Карлом Ларенцом: юридичний силогізм, субсумція, правоположення. *Legea și viața*. 2017. № 5/2 (305). С. 95–98.
3. Настасійчук О.В. Зважувальні рішення в науковій школі Карла Ларенца. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. Львів : Вид-во Львівського торговельно-економічного ун-ту, 2021. Вип. 9. С. 5–12.
4. Riehm T. Abwägungsentscheidungen in der praktischen Rechtsanwendung Argumentation, Beweis, Wertung. München : Beck, 2006. XVIII, 281 S.
5. Alexy R. Die logische Analyse juristischer Entscheidungen. Alexy R. Recht, Vernunft, Diskurs : Studien zur Rechtsphilosophie. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1995. S. 13–51.
6. Настасійчук О.В. Зважування благ у Карла Ларенца. *Часопис Київського університету права*. 2021. № 1. С. 65–70.
7. Wahrig-Burfeind R. Brockhaus, Wahrig, Deutsches Wörterbuch. Mit einem Lexikon der Sprachlehre. 9., vollst. neu bearb. und aktualisierte Aufl., Neuausg. Gütersloh : Wissenmedia, 2011. 1728 S.
8. Kuzelja Z.F. Ukrainisch-deutsches Wörterbuch. 3. Aufl. Wiesbaden : Harrassowitz, 1987. XVI, 1500 S.
9. Alexy R. On Balancing and Subsumption. A Structural Comparison. *Ratio Juris* 16 (2003), S. 433–449.
10. Alexy R. Idee und Struktur eines vernünftigen Rechtssystems. Rechts- und Sozialphilosophie in Deutschland heute. Stuttgart : Steiner, 1991. S. 30–44.
11. Alexy R. Probleme der Diskurstheorie. Alexy R. Recht, Vernunft, Diskurs : Studien zur Rechtsphilosophie. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1995. S. 109–126.
12. Alexy R. Individuelle Rechte und kollektive Güter. Alexy R. Recht, Vernunft, Diskurs : Studien zur Rechtsphilosophie. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1995. S. 232–261.
13. Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. Berlin : Springer, 1960. XI, 381 S.
14. Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. 2., neu bearb. Aufl. Berlin : Springer, 1969. 507 S.
15. Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. 3., völlig neu bearb. Aufl. Berlin, 1975. XVIII, 489 S.
16. Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. 4., erg. Aufl. Berlin [u.a.] : Springer, 1979. XX, 525 S.
17. Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. 5., neu bearb. Aufl. Berlin : Springer, 1983. 483 S.
18. Alexy R. Theorie der Grundrechte. Baden-Baden : Nomos-Verlagsgesellschaft, 1985. 548 S.
19. Alexy R. Die Gewichtsformel. Gedächtnisschrift für Jürgen Sonnenschein : 22. Januar 1938 bis 6. Dezember 2000 / Jickeli, Joachim. Berlin : de Gruyter Recht, 2003. S. 771–792.
20. Alexy R. Ideales Sollen und Optimierung. Rechtsstaatliches Strafrecht : Festschrift für Ulfrid Neumann zum 70. Geburtstag / Saliger, Frank. Heidelberg : C.F. Müller, 2017. S. 17–30.
21. Hüpers B. Karl Larenz – Methodenlehre und Philosophie des Rechts in Geschichte und Gegenwart. Berlin : Berliner Wissenschafts-Verl., 2010. XXVI, 646 S.
22. Canaris C.-W. Karl Larenz. Stefan Grundmann & Karl Riesenhuber (Hrsg.): Zivilrechtslehrer des 20. Jahrhunderts in Berichten ihrer Schüler. Bd. 2. Berlin : De Gruyter, 2010. S. 263–308.
23. Alexy R. Eine diskurstheoretische Konzeption der praktischen Vernunft. Rechtssystem und praktische Vernunft; Vol. 1. Stuttgart : Steiner, 1993. 1993. S. 11–29.